

НЕ ВИДНЕТЬСЯ

VII

Іван Липа.

33781

КАЗКИ
ПРО ВОЛЮ.

IV. Хапко і Лавець.

V. Дідова Правда.

Видавництво
«НАРОДНІЙ СТЯГ»

ч. 14.

— ОДЕСА, 1917. —

1949
ПРОБЕЖЕНО

VII

33781

1949
ПРОВЕРЕНО

ХАПКО І ДАВЕЦЬ.

Казка.

Було у князя двоє синів. Як вони були ще маленькими, то князь обох любив однаково, обом догоджав, за кожного ладен був усе багатство своє віддати.

Росли діти і батько ними тішився.

Одного разу вибігли брати в сад погратися, а звідти пройшли в ліс, що зараз починався за садом. І бачуть вони, що в батьківському лісі якійсь чоловік рубає дерево. Хлопці знали, що за такий злочин князь карав, бо кохався в своєму лісі і часто полював там на звіря.

Вони й питають чоловіка:

— А на що се ти робиш?

— Бо мені треба дві труни.

— То ти що-дня рубаєш тут дерева?

— Ба, ні! Тільки тоді, як смерть у хату приходить.

— А чогож вона до тебе приходить?

— Бо я не князь, якому всі несуть і їжу і гроші, а бідака, що не можу знайти а ні роботи, а ні хліба, от і приходить на діти смерть.

— А яка ж то така смерть?

— Ходімте зо мною то й побачите.

Чоловік поволік дерево до дому, а хлопці пішли слідом за ним і бачуть, що в його хаті лежать двоє мертвих дітей, а ще двоє ледве очіцями поводять: з голоду

висохли на сухарі... І так страшно стало обом хлопцям, що вони прожогом побігли до дому. От старший і думає: Яку ж велику силу має смерть! Як би мені так прожити, що б вона не прийшла до мене?...

А меньший думає: Яку ж то силу має смерть! Як би мені так прожити, що б порятувати від неї людей бідних?...

Сини росли і батько став помічати, що старший далеко проворніший за меньшого веселіший і скрізь має успіх: кожного вміє так обійти, як того йому хочеться. І через те здавався він батькові розумнішим за брата.

Подобалось князеві і те, що де-б він не побачив щось цікаве для себе, так зараз і вхопить до своїх рук і вже ніхто не зможе забрати назад. З малечку однімав у дітей цяцьки, ласощі, а вже далі почав брати у купців ріжний крам, а потім у міністрів усе, що йому увічі кидалось, і ніяким способом неможливо було від його порятуватись, бо й сам він був жадібний, а до того й батько зараз же гримав на тих, хто насмілювався не давати синові свого добра:

— Ах ти, скариде! тобі князенко робить таку велику честь, грається з тобою, а ти ще невдоволений?

І зараз же гайдуки княжеські брали ту людину і уже ніхто більше не бачив її у князівських палацах.

Другий син у князя був тихий, замислений. Усе робив розважливо, не хапаючись. Для себе не дбав, а коли батько, або підданці принесуть, бувало, хлопцеві якісь дарунки, то він доти не заспокоїться, поки не віддасть усе бідним. Сам потай піде з дому, пошукає найбільшого і все віддасть, що має.

От і прозвали люди старшого князенка Хапком, а меньшого Давцем.

Князь чим далі, тим більше старився, от уже й немочі всякі почали до його добіратися.

І думав старий князь:

— Маю двоє синів... Одної матери, та не однакові діти... Ніхто, як старший, буде по мені князювати. Він і багатства наші збільшить у сто-крат і правити буде міцною рукою і вже ні кому не попустить скривдити країну. Шкода тільки, що народ його не любить, а всі кохають того химерного меньшого, що вміє тільки роздавати усе, що попаде йому до рук. Коли б цьому досталось князівство, то швидко-швидко все распорошилося б... А в тим, треба спробувати і обох привчати до державних справ. Тоді побачу, хто з них до цього придатніший.

І от, коли у князя збиралась державна рада, або суд, то він запрошував обох синів. Старшого садовив праворуч себе, а меньшого ліворуч і так чинив суд і радив раду.

Одного разу, коли на раді князь трохи замислився, старший син раптом зірвав з його голови корону і надів на свою... І тоді хотів уже скинути батька з трону і самому сісти, але тут схаменулась сторожа, одняла у його корону і знову наділа її на старого князя.

Князь так розгнівався, що тут же прогнав обох своїх дітей і наказав, що б не сміли вертатися до дому, а шукали собі щастя де-інде.

Слуги дали обом князенкам коней та харчів на дорогу і Хапко перший скочив на коня і поскакав, аж курява знялася.

От іде лісом... Спершу добре було, а да і ліс став такий густий, що вже їхати верхи не можна. Тоді Хапко зліз із коня, узяв його за повід і так продирався крізь лісову гушавину та чагарник.

Ще сонце не сховалося, а в лісі стало поночі і не можна було йти далі. Аж бачить Хапко вогнище. Він пробрався до його, а тут біля печері сидить старезний дід і вечеряє. Хапко був голодний, зараз же вхопив ту вечерю і почав запихатися, навіть не привітавшись з дідом.

Дід поглянув на його, а далі й каже:

— Здоров був, князенку Хапко! Прощу сісти, хліба-соли у мене з'їсти.

— Та чи проситимеш, діду, чи і, а я вже вечеряю.

— Добре, синку, робиш. Іж на здоровля.

От Хапко все дідове поїв, та йому того мало. Тоді дістав свою їжу, що взяв у дорогу і почав уминати.

Дід каже:

— Може б, князенку, ти й мені вломив шматочок хлібця, бо я весь день не їв і от тільки зібрався повечеряти, як ти у мене, старого, од рота відняв.

— Е, діду! тобі добре сидіти тут у печері, а мені далеко їхати. Треба, що б харчів вистало. Ти й так висписся, а завтра собі здобудеш.

— Як так, то й так, — каже дід.

От полягали спати. Дід голодний, аж стогне, а Хапко хропе, аж печеря гуде.

У ранці Хапко встав, сам собі поснідав. Далі збирається в дорогу й оглядає, чи нема тут чого взяти на прощання. Печеря порожня, тільки в кутку стоїть залізна лопата.

— Візьму хоч сю лопату, може в лісі знадобиться,—думає Хапко і бере, а дід каже:

— А на що, князенку, береш лопату? Як же мені бути без неї? Нею тільки й держиться моє старече життя. Чим же мені перепушити землю, щоб посадити овочі, або накопати собі корінців для їжи? Без лопати я в цих нетрях погину з голоду.

— Про мене,—каже Хапко,—хоч і згинь, а лопата мені в дорозі знадобиться.

— Як так, синку, то й так. Дай же я тебе поблагословлю в дорогу.

Хапко хоч і був жорстокий та жадібний, проте був побожний.

От дід поклав свої руки на його схилене чоло, потім торкнувся очей і каже:

— Доси ти мав жадобу до життя і гадав, що тим одгониш од себе смерть. Тепер побачиш, як жадібні люди сами наближають до себе смерть, а життя відкидають.

Цією лопатою ти будеш закопувати мерців, аж поки не надибаєш на такого, що весь свій вік поборював силу смерти і жив тільки для життя... Тоді лиш прийдеш до пам'яті.

Коли Хапко підняв голову, то ні діда, ні печері вже не було, а він стояв у гущавині сам. І ніяк не міг згадати, що з ним було, чого він зараз тут, хто він такий.

Може б так і довго стояв, та от почув якійсь пах, що здалека дносився. Той пах тягнув його до себе непереможною силою. Скинувши на плечі лопату, пішов крізь ліс на той пах. Довго йшов і от зайшов у якесь село. Іде вже селом просто на той пах і заходить у хату. Тут на столі лежав покійник, старий дід. Хапко підходить до його, мов сновиди, усіх роспихаючи. Став перед покійником, щільно-щільно дивиться і щож він бачить? Перед його очима, як в кіномалюнках пролітає усі кумедне життя небіщика. Хапко бачить, як молодий, дужий парубок поневіряється по наймах, збирає копійку до копійки, карбованець до карбованця, а смерть як тінь слідкує за ним. От він бере багату жінку і будує власну хату, а смерть і собі в хату влізла. Чоловік робить, бідкається, скрізь хапає правдою і кривдою, а смерть кружляє вже навкруг його, чорна смерть з косою.

От він ухопив сирітський садок, от тягне ще й земельку, усе клопочиться без просвітку, повернув своє життя у смерть. Хапко дивиться щільно, широко розкритими очі, слідкує за всім і бачить, як чоловік уже постарів, уже знемочнів, а ще й не жив, усе ще збирається жити і от простягає руку, щоб ухопити чужий лісок, а смерть кружляє так близько і махає косою—туй-туй зачепить і от махнула так, що чоло-

вік як блоха підскочив у гору і попав просто в труну...

Тут Хапко як зарегочеться аж усі жахнулися, бо ніхто ж крім його нічого не бачив.

Усі заметушилися :

— Звідки взялася ця проява? Що воно таке? Чого регочеться над покійником?

Хотіли вивести з хати та Хапко вперся як скеля і тільки пішов, як виносили небіщика на кладовище, і коли закопав його в землю, аж тоді той пах йому зник і він пішов геть.

Іде навманя, куди очі дивляться. Приходить у якесь місто. Тут знову почув пах і його знову потягло... От перед ним велика кам'яниця, розкішні покої, а в них багато людей. На столі лежить мертвий владика, а навкруги попи та ченці так і умлівають з жалощів.

Хапко протисся до небіщика, пильно дивиться на його і щож він бачить?

Бачить, як юнак розпочинає своє життя: непомірні гордощі, більші за розум, збивають його з шляху життєвого і він іде в монастир і стає ченцем. Тут робиться покірливим, прислужується старшим і в очі говорить їм хвалебні речі, а по за очі ганьбить, глумиться і лає. Прикидається побожним, а потай робить усякі злочинства. Заздрить, підкопується під товаришів, намагається стати вище за всіх, словом перевів життя своє на смерть. Ось уже став настоятелем у монастирі, ще більше метушиться, а смерть усе кружляє навкруг його, чорна смерть з косою.

Ось настоятель всякими неправдами та насильством прокладає собі стежку, щоб стати владикою... Ось уже й руку простяг, ухопив, аж тут смерть так близько закружляла біля його і так махнула косою, що він якось кумедно підскочив і бубух просто в домовину...

Тут Хапко як зареготється, аж луна пішла покоюми. Усі жахнулися, заметушилися:

— Хто сей бузувір, що посмів реготатися над благочестивим владикою?

Хотіли його вивести, та Хапко уперся як скеля і доти не покинув мерця, поки не закопав його в землю...

Пішов Хапко далі. Іде навманя і прийшов у столицю. Тут почув знову пах і його туди потягло... Підходить до царського палацу... Увійшов у покої, аж на столі лежить мертвий царь. Навкруги міністри, чужоземні послы, усякі вельможі...

Хапко протисся наперед з своєю лопатою, дивиться широкими очима і що ж він бачить?

Молодий, веселий царь сідає на престол. Сам він багатий і державна скарбниця повна золота. От, свого золота йому ще мало: велить міністрам з державних скарбів зносити до своєї комори. Обкрадає казну, а щоб її поповнити, накладає на народ все більші й більші податки. І чим царь ставав багатшим, тим народ біднішим. Полюбив царь золото, любить ним, грається, переводить життя своє на смерть... Та золота йому уже мало: він починає забирати собі й землі і ліси, і ріки... А що б народові не було тісно жити, тягне його на війну, що б людей поменьшити, а землі побільшити.

От царь загарбав уже сусідню країну, от уже й другу, от задумав пів світа звоювати, а смерть, чорна смерть з косою, все блище й блище до його...

Веде військо царь, веде сам, а смерть махає ко, сою і от раптом цок! Так він сторчголів і покотився...

Тут Хапко як зарегочеться, аж шибки в вікнах затрусилися.

Усі жахнулися:

— Хто се? Хто посмів реготатися над всесильним небіщиком?

Кинулися до Хапка, а він уперся як скеля і доти не покинув царя, поки не закопав його в землю.

Так Хапко ходив довго-довго з своєю лопатою. Тягло його туди, де люди обертали життя у смерть. і над кожним покійником реготався і кожного закопував у яму.

Про його знали вже по всіх краях і вже не гнівались на його регіт не дивувались, а мали Хапка за божевільного, що нікому зла не робить. І от він ходить і бачить усю ту безглуздість, що роблять люди відпихаючи від себе життя і наближуючи смерть. Ходигь, регочеться, закопує мерців, не памятаючи, хто він, не знаючи, чого йому треба...

— — — — —

Коли Хапко виїхав з дому, меньший брат і собі почав збиратися в дорогу. Набрал харчів і поїхав. Іде степом, марить про добрі діла, про поміч, що робитиме людям, про щастя народне...

Бачить—над шляхом оре чоловік. Запрігся сам у плуг та й дряпає землю, а синок малий пособляє.

Давець припинив коня:

— Магай-бі, дядьку!

— Спасибі, синку.

— А де ж ваш кінь?

— Та в зимку сконав, бо харчів йому не стало.

— Та як же ви без коня зможете обробити землю?

Візьміть, чоловіче добрий, мого, а я піду пішки.

— Спасибі, любий князенку.

Давець сам запріг коня в плуг, а тоді пішов далі. Увійшов у ліс, як уже почало сутеніти. Бачить огнище. Підходить до його. Тут біля печері сидить старезний дід, пече бараболю. Давець привітався.

— А що ви робите, дідусю, тут у лісі?

— А от готую собі вечерю.

То се ви істимете саму бараболю?

— Що ж робити, синку? Живучи в цих нетрях, тільки й можу годуватися бараболею та корінцями.

— То в мене, дідусю, єсть смачніша вечеря, от зараз дістану.

— Спасибі, синку. Тільки ж тобі ще далека дорога, то прибережи собі на завтра.

— Е, що там! Бог дасть день, дасть і їжу.

От Давець витяг хліб, гуску печену, поросятину, словом усе, що було в його у торбі. Розіклав перед дідом і припрошує.

Повечеряли, полягали спати, а вранці Давець запрошує діда на сніданок. Підкріпилися і Давець почав прощатися, а тоді й каже:

— Єсть у мене, дідусю, один червонець. Візьміть його собі, він вам більше знадобиться.

Дід узяв червонець та й каже:

— Милостивий ти, князенку, до слабих та бідних, бо знаєш велику силу смерти і борешся з нею. Та не знаєш ти сили життя, а воно теж жорстоке. Візьми собі в дорогу цю лопату. Коли будеш голодний, копай на землі ямку в кубичний аршин і там на споді знайдеш хліб, гуску печену і поросятину. Коли ж тобі треба буде грошей, то знайдеш у ямці червонець. Тільки знай: скільки викопаш ямок, стільки у тебе стане сивого волосся в голові: то життя покладе на тебе свою ознаку.

Дід зник, а Давець з лопатою в руках zostався сам серед гущавини лісової.

Пішов лісом, незабаром вийшов у степ, а далі зайшов у село.

Дивне було якесь село: не видно тут ні птиці, ні худоби, а ні живої души. Не чути ні сьпіву, ні вереску, а ні гомону. Подвірря скрізь порожні, бурьянами позаростали, неначе люди давно покинули свої оселі.

Перейшов у вздовш села і нікого не побачив. Тоді думає: „Чи справді тут нема людей? А ну зайду до хати“. Заходить. І що ж він бачить?

Лежать люди на полу покотом, неначе мертві. Питає: „А чи єсть хто між вами живий?“ Хтось ледве чути озивається:

„А кого нам доля принесла?“ — Та я прохожалий. „А чи нема в тебе, чоловіче добрий, хоч шматочка

хліба? Ми поміраємо з голоду“. — А багато вас? „Та все село“. Давець узявся за лопату і заходився коло ямок. Викопав одну, дивиться а на споді справді хліб, гуска печена і поросятина. Несе в хату. Поки ці люди їли, він викопав ще ямку і поніс харчі до другої хати, потім до третьої.

Люди підкріпилися, наче з мертвих воскресли. Повиходили з хат і почали йому допомагати, бо він уже стомився. Та біда! Хоч скільки ямок вони накопали, а на споді нічого не було.

Тоді Давець знову сам узявся до роботи. Робив день, робив ніч, поспішався, щоб бува хто з голоду не помер. Копає, поки не впаде і не засне, а прокинеться, трохи підживиться хлібом та водою та й знову до роботи.

А тим часом люде в загорнені ямки садили яке було насіння, бо саме була весна. От уже поросла редька, морква, салата, звідкілясь притягли картоплі, вже й курей добули, у когось уже хрюкала свиня з поросятами, словом життя почало приходити до порядку.

Так уже посеред літа коли можно було їсти молоду картоплю, Давець попрощався з людьми і пішов собі далі.

Він так схуд, так охляв, що ледве ноги волочив. Голова йому вже притрусилася сивиною.

Поки йшов степом, поки не зустрічався з людьми, — добре їв, небагато робив, змоцнів і набрав тіла.

Аж ось прийшов у друге село.

Дивне було і це село: саме робоча пора і день буденний, а всі люди зібрались на майдані й гомонять.

Давець увійшов у саму середину і спитав, чому люди не роблять і яке у них сьогодні сьвято?

— А таке сьвято що пан сусідній однімає у нас землю, що спокон віків нам належала. Має він царський наказ: або забрати нашу землю, або виплату за неї тисячу червонців у три дні. Де ж ми візьмемо такі гроші? От і доведеться погинути з жінками і з дітьми нашими.

— То я вам допоможу, люди добрі: дам гроші. Давець тут же почав копати ямку. Люди дивляться і дивуються, що ж з того буде? Викопав першу ямку і велів узяти там червонець. Тоді всі люди побігли по лопатки, почали й собі копати. Тільки в їхніх ямках нічого не було.

Давець і каже:

— Я один тільки можу викопувати червонці без ніякої помочи. Обберіть з поміж себе раду і скарбника, я передаватиму їм золото, а вони хай записують, щоб я знав, чи справлюся за три дні.

Так і зробили.

Минув день і Давець виконав триста ямок. Другого дня ще триста, а вже на третій тільки двісті п'ятидесят, бо так стомився і знесилився, що тут же біля ямок упав і заснув.

А на ранок треба було мати всю тисячу червонців. От думають люди: пропаще діло, бо пан ждати не буде.

А Давець схопився о півночі і взявся до роботи.

Коли вдосвіта прийшла рада з скарбником, то витягла чимало червонців з ямок.

От бачуть люди, що вже по дорозі курява курить. Що його робити? Рада порадилась і дала наказ, що б усі, і старі й малі і парубки й дівчата, посходились на майдан, повбірані, як у сьвято.

Приїхав пан, привіз із собою управителів, суддів і свідків, щоб тут же закріпити землю за собою. Зараз перед пансьтвом виступили всі поважні люде, одно по одному почали вітати пана, як свого володаря і власника землі. Але пан своє знає: послухав, послухав тай почав правити гроші.

Тоді виступають дівчата, усі як маків цвіт, оточили паньство пів колом і почали сьпівати веселих пісень.

Пан послухав, послухав, та вже йому й терпцю нема: знову починає правити гроші.

Тоді дівчата ображені відійшли, а натомісць стали парубки і просили пана не позбавити їх паньскої ласки—подивитись, як вони йому протанцюють.

Заграли музики і парубки як вихор закрутилися, аж земля загула.

Але пан своє знає: подивився тай знову починає правити гроші.

А тим часом Давець усе копає ямки, скарбник усе тягне червонці.

Хотіли ще дітей пустити перед пана, але він так розгнівався, що почав гримати. Він знав, що селяне грошей не мають і хотів як найшвидче закріпити землю за собою.

— Гроші!.. Гроші давайте мені! А як ні—то за-

кріплю землю, а вже потому і сьпівайте і танцюйте собі до схочу.

Тоді підходить рада і висипає перед суддями і свідками цілу купу червонців. Пан зполотнів, а далі став як земля сірий.

От почали лічити... Лічили не кваплючись, поволі... Пан стояв як кам'яний і дивився на золото безглуздими очима, наче з роду його не бачив.

От налічили 990 червонців.

— Ага! аж підскочив з радощів пан: земля моя!

— Тут не вся сума!

— Там мусить бути вся тисяча! каже рада; а тоді до скарбника: «а де ж ти дів решту?»

Скарбник помацав покишенях і витягає ще кілька червонців, що тіль-тіль йому в руку всунули.

Знову почали лічити вже швиденько, бо пан лютився і налічили 999.

Пан аж просяяв.

— Пишіть, каже до суддів: моя земля! Пишіть, кажу вам, бумагу на володіння!

— Може б, пане, подарували нам цей один червонець? каже рада: ми-ж вам і сьпівали і танцювали...

Е, подарувати? Подариш поїхав у Париж,—весело сміється пан.

— Ну, коли на те вашої ласки нема, то візьміть і останній.

З цими словами скарбник подає ще червонець.

Пан аж сказився. Ухопив той червонець тай кричить:

— Сього бути неможе! Тут обман! Треба знову перелічити!

От уже сам почав лічити. Перелічив десять раз і знову починає.

Уже судді й бумагу написали, що пан усі гроші дістав, уже й свідки підписались, а пан усе лічить. Налічить тисячу та й знову починає.

Управителі бачуть, що пан з глузду зсунувся, забрали ті червонці, посадовили пана в коляску та й поїхали всі.

З того часу, кажуть, пан став не в своєму умі: усе лічить до тисячи.

Вийде в сад, починає обривати лист на дереві лічить до тисячи. Потім знову... Підійде до сіна, або до соломи, починає по стеблинці витягати і все лічить до тисячи, аж поки всю солому пороскидає, а як пої бачить жито чи пшеницю—тут уже йому роботи до самої суботи! І прозвали люди його: пан Тисяча.

А Давець як упав біля останньої ямки, так і заснув

От люди напьяли над ним ятку, щоб сонце не пекло наставили сторожу, щоб ніхто не збудив.

Так він спав цілу добу, а як устав, то його запросили на громадський обід.

Пообідав і почав прощатися. Уже як його люди просили зостатись: і хату йому поставлять і робитимуть за його всі так ні, не згодився.

— Треба йти далі, туди, де життя перемагає смерть.

Пішов. Іде степом, ледве ноги волочить од знесилля Голова йому вже вся сива, лиця змарнілі, очі сумні.

Поки йшов степом, поки не зустрів людей,—подужчав, набрав тіла.

От через який там місяць заходить у нову країну.

Дивна була країна. Жило тут дві породи людей. Одні плакали, другі сьміялися, одні були сумні, другі веселі, одні голодні другі ситі, одні кволі, другі міцні, одні принижені, другі свавільні.

— Дивна, думає собі, країна. Що воно за люди?

От питає одного, другого, третього з тих, що сьміються: „Звідки у вас таке повелось?“

Ті плечима здвигають, сьміються й відповідають: „а як же инакше може бути? То ж ми, а то вони.“

От він питає тих, що плачуть,—одного, другого і третього. А вони тільки плачуть та приговорюють: „так було й за батьків наших, так буде й до віку.“

Довго він ходив між людьми, придивлявся, прислухався, аж ось побачив хлопця, що плакав, а потім ураз і засьміявся весело.

— От, диво, гадає: і плаче і сьміється. А ну його спитаю?

А хлопець жвавий був та й каже:

— Я все знаю, бо я ще можу сьміятися. Сумні, голодні, кволі, убогі—то тутешні люди, яким належить уся ця велика країна. Веселі, ситі, міцні, багаті—то чужинці, що тут оселились. Давно колись вони жили на своїй землі в своїй державі, а це була наша держава. І от сталось так, що на них і на нас напали сильні вороги. Обом державам треба було погибати. І от ми злучилися до купи та й відбились од ворогів. А після

того ці чужинці заволоділи нашою державою, забрали у нас всю власть, потім землю, а нас повернули на рабів. І от тепер вони сьміються, а ми плачемо і вже ніяк не можемо позбавитися своєї неволі.

Давець замислився, а далі каже:

— Я вас вирятую. Зберіться всією громадою і скажіть мені, чого вам треба? От зібралася вся громада тих, що плачуть. Давець і питає їх:

— Чого, люди добрі, вам треба?

— Хліба нам, хліба! Ми голодні!

— Добре. Усі будете мати хліб.

Почав копати ямки та годувати людей, що плачуть. Коли всі добре понаїдалися,—перестали плакати, уже веселіше дивилися, моторніше поверталися.

Тоді Давець знову їх скликав і спитав:

— Тепер уже ви всі наїдені, чого ще вам треба?

— Золота нам, золота! Ми бідні, ми убогі!

— Добре. Дам і золота.

От почав знову копати ямки. Рік і два і десять—усіх обділив червонцями. Стали люди багаті. Повелась і у них, як у чужинців, снаука, письменство, побудувались фабрики, зъявилиь машини.

Набралися люди розуму, і вже почували себе зовсім рівними чужинцям, зрозуміли, що вони тут господарі на своїй землі.

Тоді Давець знову зібрав їх на пораду:

— Тепер, люди добрі, ви всі ситі, міцні і багаті, чого ж ще вам треба?

— Волі нам, волі! Ми раби чужинців.

— Е!.. воля не дається: її сам бере той, кому вона потрібна.

— Нам усім потрібна воля!

— Ну, то й возьміть її.

— А як же те зробити?

— Міняйте у чужинців золото на залізо і куйте з його мечі сталеві...

— І що ж з того буде?—питає здивована громада.

— Іх чужинців, тисячі, а вас мільйони. Поділіть усю свою країну на округи, що б кожного чужинця пильнувало десятеро з вас. Далі в одну ніч по єдиному гаслу треба всіх вивести з вашої країни і покинути на кордоні: нехай ідуть у своє царство. А ви тоді будете хазяїнами, як колись.

Так люди і зробили. Міняли золото на залізо і тишком-нишком кували мечі. Чужинці раділи з того, що мають багато золота, веселилися й бенкетували, не зважаючи зовсім на своїх рабів, бо звикли бачити скрізь їхню покору.

І от, одної ночі Давець подав гасло й озброєні люди вивели з свого краю всіх чужинців і покинули їх на кордоні, а самі стали тут стіною, що б ні один не вертався назад.

Коли чужинці прийшли в своє царство, то царь їхній так розгнівався, що запрягся сплюндрувати всю ту непокірливу країну і знову вернути людей своїх на старі місця.

Тоді Давець каже:

— Буде велика війна з царем. Хто хоче волі, хай

зостанеться тут. Хто хоче знову рабства, хай іде до дому.

І ніхто не рушив до дому, бо всім хотілося волі.

— Ну, стійте ж непохитно за свою землю й волю, бо як царь вас подужає, то вже до віку не бачити вам щасливих днів!

— Краще згинути, ніж знову стати рабами!—гукнула вся озброєна громада:—Будь тільки нашим гетьманом! За тобою ми підем хоч у саме пекло!

Тоді Давець поділив їх на полки, на куріні, настановив скрізь команду і військо пошикувалось...

Аж ось показалось на обрії і царське військо.

Давець вийшов на зустріч і склалась велика бійка, що тяглася з ранку і до вечора. Царь був розбитий на голову і ледве втік.

Люди сьвяткували перемогу. Уся країна засьвітлася веселими вогнями, а на ранок закрасилася прапорами...

Тільки на широкому майдані розвивалась одна жалібна корогва: там під наметом лежав мертвий Давець, уже весь сивий.

Кругом стояли тисячі людей, сумні і зажурені.

Ніхто не бачив, коли Давця вбито, а тільки знайшли його мертвого між трупами вояків. І не було в його на тілі ні одної рани, хоч усі бачили, що він був у перших рядах і своєю відвагою вливав у душі вояків сміливість і завзяття.

Тут же в наметі стояла і та славетня лопата, що дала людям хліб, золото й волю.

Одні приходили, другі уходили: кожен хотів по-прощатися з тим, хто визволив увесь народ з рабства.

І на великому майдані стояв сум, тоді як по всій країні святкували перемогу.

Аж ось сталось між народом якесь зворушення, метушня. Люди загули як бжолки, на когось почали гримати, когось хотіли прогнати. Чулися поодинокі вигуки:

— Не пускайте, не пускайте!.. Це ж той божевільний з лопатою... Той, що регочеться над покійниками...

Але Хапко з неймовірною силою протискався і був уже коло небіщика. Став, обіпершись на свою лопату, і дивився пильно-пильно... Перед його очима проходило все важке життя небіщика. І бачив він, як діла любови скрізь одгонили смерть од людей і наближали до них життя, як ради цього життя він не пожалів навіть душі своєї.

І раптом Хапко затремтів усім тілом і... заривав... Ривав як мала дитина... Він ривав, а з ним ривали й усі люди і ніхто не помітив, звідки тут узявся старий дідуган з довгою білою бородою.

Коли Хапко запокоївся та побачив дідугана він знову весь затрусився... Він пізнав старого і тут згадав усе своє попереднє життя. Упав тоді дідові в ніг і просив прощення.

— Я тебе прощаю,—сказав дід,—тільки ти віддаси братові те, що тобі належить по праву.

— Візьми мое життя, правдивий старче, тільки верни життя братові моему.

— Для цього не треба твого життя. Брат твій спить встане по одному моему слову. Ти тільки обіцяй оддати братові корону.

— Брат мій найдорогший мені за все на світі. Усе нехай бере, аби тільки він ожив.

Тоді Дід поклав свої руки на голову Давцеві, той ураз ожив і встав веселий, сильний, молодий і без єдиного сивого волоса.

Люди жахнулися з подиву, усі кинулись до Діда, щоб дякувати, але він зник з очей.

Зникли й обидві лопати, а на то місце біля намету стояло двоє осідланих коней.

Брати сіли на коней, попрощалися з народом і поїхали.

От приїхали до дому, а там старий князь зібрав народ, що б із ним попрощатися перед смертю. Коли ж він угледів своїх синів, то вельми тому зрадив, покликав їх блище до себе і от сказав старшому:

— Сину мій любий! Саме завчасу ти з'явився, бо почувую, що смерть моя стоїть уже біля порога. Передаю тобі корону і все князівство. Управляй по правді народом і не кривди меншого брата.

Тоді старший син сказав:

— Дорогий тату! У моїй вдачі смерть завжди брала перевагу над життям. Як я тепер добре знаю, яка сила в смерті і яка в житті, той одмовляюся на завжди од корони і передаю її своєму меншому братові.

Меньший брат подякував старшому і сказав:

— Тату наш дорогий! У моїй вдачі життя завжди брало перевагу над смертю, от через що я відмовляюся на завжди от корони і передаю її, а з нею належну власть, народові нашому і сам буду йому служити.

Старий князь так здивувався великій мудрости дітей своїх, що аж заплакав. Далі сказав:

— Діти мої любі! Тільки для вас я держав корону і власть. Усе своє життя носив цей великий тягар невільника, що прикутий до свого престола, як раб—кайданник до своєї галери. І тільки ради вас, діти, я не кидав цієї марно привабливої ваги, що б ви мене не проклинали. Тепер, стоячи одною ногою в могилі, я бачу, що ви, діти, далеко мудріші за мене, бо справді такий тягар не під силу одній людині. Його може підняти тільки велика народня сила. Нехай же вона і бере його на свої могутні плечі! Од нині всі ми трое оповіщаємо народові нашому, що вся власть в країні належить тільки йому. Слава вільному народові!

— Слава навіки!—сказали обидва сини.

— Слава! Слава!—гукав по всій країні вільний народ.

ДІДОВА ПРАВДА.

Казка.

Хочете казку? Казка—вигадка, а от краще послухайте, що було... Такого ніякий казкар не придумає.

А було се давненько. Який у нас зараз год? Дві тисячі двадцять перший? Так. Ну, а се було, мабуть, уже зо сто год тому назад.

Про се мені, ще маленькому, росповідав мій дід, що сам усе бачив на власні очі. Дід казав, що їхній вік був безладний, жорстокий, страшний і голодний. І тільки через отті страхи та безладдя люди й прийшли до щасливого життя. Тепер на всьому світі воля, а тоді під тягарем неволі всі хилилися і так до того звикли, що рідко хто й розумів, що неволя—то найбільше лихо в світі... Усе життя стояло на рабстві. Усі держави були озброєні, а люди були рабами держав... і душі мали державні... Менші держави були рабами більших, а всі разом рабами царів...

— А що то таке, дідусю, царі? хиба вони були такі страшні, такі сильні?

— Та ви мене не збивайте, а слухайте готового. Не були вони сильні, а ні страшні, а проте цілим світом заправляли та колотили... А особливо тоді, як Правда відлітала...

— А як же, дідусю, Правда відлітала?

— Та от про це й казатиму. Одного дня перед цілим світом з'явилося на кову всесвітнього життя кілька царів, що до того сиділи тихо по своїх царствах та годувалися людським туподумством та рабством... Тепер уже на всьому світі народ сам собою заправляє, ну, а тоді всіми людьми правили царі. От вийшли царі на кон і оповістили один одному війну... Так нечаче показалися: цей повстав на того, инший на другого, а п'ятий пристає до першого а шостий до другого... А як царі мали власть над своїми народами, то й потягли всіх людей на війну. Покидали люди свої хати, степи, сади, фабрики, копальні, школи—словом усе і пішли ніщити один одного. Заколотився цілий світ!... Тепер усім ясно, що тільки царі з своїми озброєними державами, тільки, кажу, вони одні могли підняти на цілому світі таку людську бурю. Цілий світ запалав огнем. Величезні країни повернулися в пустиню. Усе людське добро стало попільом, Усе велике, чисте і святе, що плекалось народами цілі століття, в мент один знищили сами-ж люди. То було якесь вселюдське божевілля. Люди бились з жорстокістю звірячою до втоми, до знемоги... А до того стався голод і мор на людей і на скотину... От тут то й почали згадувати про Правду, яку всі позабули. А Правда ще була на землі, хоч і ховалась од людей, бо й вона вперше в житті своєму бачила такий занепад людського духу. І коли люди почали згадувати про Правду, то почали ремствувати на царів, а далі й воювати не схотіли. Бачуть царі, що діло їхне погане, що у людей очі розкриваються

і розум світлішає і що ось-ось вони доберуться до них. І от царі задумали Правду зовсім убити. Та як же можна Правду зніщити? Відомо, що вона і в огні не горить і в воді не тоне. Ох, не лехке се було діло! А про-те царі надумали таки: зробили величезну сталеву кулю, може таку, як гора Арарат... А Правда, кажу, була тоді в зневазі, ховалась із сорому десь там у затінках, мов лихом прибита. От царі й спіймали її і запакували в ту кулю на самий спід, загородили її залізом, залляли цементом, а тоді зверх неї наклали повно дінаміту, чи меленіту... Дірку в кулі заколотили залізною затичкою, пропустивши крізь неї гніт... Готово!

І от, як тільки вони запакували Правду—боже! що сталося з людьми... Вони зовсім уже озвірили і почали колотити цілим світом. Уже брат пішов на брата, син на батька... А царі раділи... Але ж не це ще було страшне для людей, хоч вони й ходили по коліна в братерській крові. Страшно стало всім, як Правда відлітала!

— Та як же, дідусю, вона відлітала?

— А от зараз скажу. Коли царі запакували Правду в ту кулю, то побоялись її лишити тут же на землі, що б бува хто не випустив її на волю. Гармати такої вони ніяк не могли зробити, а зробили величезну метавку, що б нею Правду кинути в просторінь...

Мій дід казав, що сам усе бачив: так-о лежав довгий залізний стовп, що, як великий вал, простягся по землі на цілу милю. Ото й була метавка.

І от почалось...

Куля як гора лежала на голові метавки, а біля неї стояли всі царі та їхні прислужники. Царі стояли близько коло Правди і спокійно лагодились до пекельного діла, а на всьому світі кіпила кривава боротьба. Усі люди були тоді задурманені та й сами прислужники царські тупо дивилися, як царі Правду ніщитимуть.

І от голова метавки почала підійматися, уся метавка поволі вставала, а чим далі, тим швидче й швидче розбігалась... Здалека здавалось, що неначе з землі виростає велитенська рука і погрожує всім кулаком... І коли той кулак розігнався з усієї сили і вже був над хмарами, то метавка враз стала на місці, як стовп, а Правда, то б то куля та, полетіла в просторінь з величезною швидкістю і загнутилась... Я ж казав, що вони пропустили гніт у середину... От тепер мав статися вибух, що б Правда роспорошилась на дрібочки... Та мабуть царі перемудрували, бо замість вибуху з страшним вихром та вогнем вилетіла з кулі затичка, а сама вона як велитенська полшвера полетіла в просторінь... Летіла якось зигзагами, кидаючись у різні боки, а з паці її виривались сюди й туди вогняні стовпи... Так неначе вона тяжко дихала вогнем, або стогнала, бо тільки й чути: «ух!.. ух!.. ух!..» І як вилетить оце вогняне «ух», так вона й кинеться в другий бік...

Хоч і які були царі горді та неприступні, а й вони всі розгубилися як діти і, вирячивши очі, перелякано дивилися на вогняну путь...

А тут знову стався страшний вибух, за ним схопився такий вихор, що з ніг людей поваляв: куля-гора вертала назад на землю! Летить зигзагами, наче хто її штовхає в усі боки, раз по раз викидаючи з своєї пащи вогняне «ух! ух!»... Потому як удариться об землю!

От коли було страхіття!

Загула земля, захиталася, аж порепалася, а люди—так їх і знесло кудись безслідно...

Знову куля зірвалася у гору, знову як несамовита кидалася в усі боки, уся в огні і все «ух ух!» знову вдарялася об землю!..

Запалала вся земля вогнем...

Чи довго були оттакі страхіття, того вже не скажу, а тільки, як огонь погас і Правда перестала ухати, аж тоді куля стихилася.

Лежала на землі нерухома.

А що сталося з людьми—боже правий! Половина їх була спалена, засипана землею, перекалічена, перебіта, а царів—як і не було на світі: усіх їх Правда спалила своїм огнем.

От з того часу на цілому світі й перевелися царі:
— А що ж, дідусю, сталося з Правдою?

А як люди побачили й почули, що Правда з ними, що вона знову на землі так зараз же перестали воювати. Тоді розбили ту кулю, що б випустити Правду з неволі...

От Правда звідти й вилетіла як пара біла і прозора і розлетілася в повітрі. З того часу вона по всьому

світові розлилась і нікому вже в руки не дається, а належить усім людям. Нею, як повітрям, усі люди дихають.

От через що зараз між людьми згода та братерство, нема рабів, нема й панів...

Усі нації й племена живуть самостійним життям. Кожний найменший народ єсть господарь на своїй землі і ніхто його не кривдить. Тепер війни й бути не може, бо всі народи сполучились у єдину всесвітню спілку, а колишні гармати та кулемети тільки по музеях і можна бачити. Хто зна? — може це настав у друге рай на землі, бо вся вона переповнена овочами та злаками, а молоко та мед тече річками...

А ви не забувайте, що до цього щастя люди прийшли через наше безладдя, руїну, страхи та через кров нашу...

ВИДАВНИЦТВО
„НАРОДНІЙ СТЯГ“

У П Р О Д А Ж У :

1. З присяги гетьмана Мазепи (листівка) . . . 7 к.
2. Носіть свої ознаки! (вичерпано) . . . . . 3 к.
3. Королівство Київське по проекту Бісмарка . 12 к.
4. Гетьман Іван Мазепа (з 1 мал.) . . . . . 25 к.

Зміст : 1. Україна за Мазепиних часів. 2. Іван Мазепа.
3. Шведська війна. 4. Повстання Мазепи до зими
1708 р. 5. Кінець повстання.

5. **Ів. Липа** Казки про Волю: I Гомін по діброві 30 к.
6.   "   "   "   II Чайка Небога . 25 к.
7.   "   "   "   III Юрасів сад . 25 к.
8. **Союз Визволення України** (32 ст). . . . . 25 к.

Зміст : 1. Мета і діяльність Союзу. 2. Союз Визволення
України і російська Україна. 3. Союз Визволення
України і європейські держави. 4. Союз Визво-
лення України після революції в Росії.

- 9—12. З життя полонених Українців. Па-
мятник полоненим. Трупа полоне-
них. Волинська школа,   {   листівки   по 7 к.

13. **Скоропис-Йолтуховський**. Табори полонених Українців
(з 4 малюнками) друкується.

14. **Іван Липа**. Казки про Волю. IV Хапко і Давець. {   35 к.
- »   »   »   V Дідова Правда.   {

При замовленні не менш як на 100 пр.—опуст 25%.

Звертатись на адресу :
Одеса, ул. Юрьєвска 17, Юрій Липа.